

הרב ינון ויסמן

מאימתי מפרישים חלה

(ירושלמי חלה פ"ג ה"א)

כתב הרא"ש בפהמ"ש "אוכלין עראי – אבל קבע לא, ומפרש בירושלמי מפני שהוא כמערים לפוטרה מן החלה לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול, ואין ראוי לאסור אכילת קבע דלא דמי לתבואה קודם מירוח משום הכי צריך לטעמא דשלא יערים".

ונראה בהסבר דבריו שישנו הבדל בין תרומה לחלה לגבי הפרשה קודם החיוב. וכך כתב הר"ש (תרומות פ"א מ"י) "ואם תאמר מדבר שלא נגמרה מלאכתו היאך תרומתן תרומה מאי שנא ממפריש חלה מן הקמח דתנן בפ"ב דחלה (מ"ה) דאינה חלה וי"ל דשאני הכא דרביה קרא כדררשינן מקראי בפרק כל שעה (דף לה ב) דמעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה ועוד תניא [בתוספתא] (פ"ג) התורם ענבים ועתיד לעשותן צמוקים תאנים ועתיד לעשותן גרוגרות רמונים ועתיד לעשותן פרד תרומה ואין צריך לתרום שניה ר' אלעזר אומר ב"ש אומרים צריך לתרום שניה וב"ה אומרים אין צריך אמרו ב"ש לב"ה הרי הוא אומר (במדבר יח) כמלאה מן היקב לא תרם זה מן היקב אמרו להם ב"ה הרי הוא אומר כל מעשר הארץ אם אתה אומר צריך לתרום שניה אף זה לא קיים [קדש לה']". (וכ"כ מהר"י קורקוס תרומות פ"ה ה"ד).

ויוצא שהדין של חלה שונה, שמגזה"כ בתרו"מ ניתן להפריש קודם שנקבע למעשרות (ואעפ"כ אין שום איסור מהתורה על אכילתו כמבואר ברמב"ם בהלכות מעשר פ"ד), ובחלה אין גזה"כ, ולכן ניתן להפריש רק אחר שנקבע לחלה. ולכן אומר הרא"ש שצריך את הטעם של גזרה שמא יערים.

אך הפנ"מ כתב "דאכילת קבע שאסרו כאן טעמו משום דאע"פ שלא נגמרה מלאכתה לענין חיוב מ"מ מכיון שאם הוא קורא שם חלה מיד כשנותנת המים היא חלה כדתנן בסיפא הלכך נאס' אכילת קבע מיד וה"ז דומה למעשרו' שעד שלא נגמר מלאכתן של הפירות הותר אכילת עראי אבל לא אכיל' קבע מכיון שכבר הגיעו לעונת המעשרו' כדתנן בפ"ק דמעשרו". ודבריו צ"ע, ע"פ דברי הר"ש הנ"ל. ומ"מ יש להבין את דברי ר' יוסי בגמרא, מתי החיוב מתחיל, ומדוע ניתן להפריש חלה קודם הגלגול, וזה יש להבין גם לפי דברי ר' חגי. (ומהר"א פולדא המובא בהוצאת "עז והדר" פרש שלדעת ר' יוסי "לעולם אפי' קבע מותר", ואין משמע כך מלשון המשנה, אך קצת משמע כן מלשון הגמרא, שכן דברי ר' חגי "לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור", ומשמע שאינו רק נותן טעם, אלא גם מחדש את הדין, כי אחרת צריך היה לומר "אוכלין עראי אבל קבע אסור ומ"ט...").

ובמראה הפנים כתב "יש לתמוה על קושיא זו וכי מה שנה דין זה לדין דמעשרות דתנינן בפ"ק דמעשרות מאימתי הפירות חייבין במעשרות וכו' ובתר הכי תנינן איזהו גרנן למעשרות

וכו' ולענין שיהא אסור לאכול מהן אפי' אכילת עראי וכו' ולמה לא הוקשה לו ג"כ כאן ואיך יאכל מהן עראי עד שלא הגיע גרנן הא כבר נתחייבו במעשר משהגיעו לעונת מעשרות והרי הוא טבל ואם יתישב הדבר במעשרות דכשהגיעו לעונת המעשרות חל עליהן חיוב המעשרות לענין שאם הפריש חל שם המעשרות עליהן אבל טבל לא מיקרי עד שיוקבע למעשרות כל א' וא' לפי דינו ואז הוא דאסור אף באכילת עראי א"כ ניישב כעין זה ממש כאן לענין דין חלה בענין חיוב הפרשת חלה ובענין קביעות להחלה שתחול עליה שם טבל עד שיפריש החלה שהן ג"כ בב' זמנים נפרדים".

וגם עליו תמוהה ההשוואה בין חלה למעשרות, שהרי דברי הר"ש מוכרחים, שבחלה לכו"ע אם הפריש קודם הזמן אינה חלה, וההשוואה למעשרות מהמשנה של עונת המעשרות אינה ברורה, ששם מדובר לא על זמן הפרשה, אלא שפרי שלא הבשיל מספיק, אין חייבים עליו כלל, ולא מדובר בתהליך שהאדם עושה אלא בתהליך הטבעי של הגידול.

יש ליישב בדוחק את הפנ"מ ומה"פ שאולי נתינת המים הופכת את הקמח למין אחר שהוא בצק, ודומה לעונת המעשרות.

ובגמרא "תני רבי הושעיה חלה כמין גבלול. משתגלגל בחיטים ותטמטם בשעורים. ר' לעזר בשם ר' הושעיה משתעשה גבלולין גבלולין. מה ופליג. כאן להלכה. כאן לדבר תורה". ופרש הפנ"מ "תני ר' הושעיה חלה כמין גבלול. חיוב חלה הוא אם העיסה עשויה כמין גבלול ומפרש לה ר' אלעזר משתעשה גבלולין גבלולין כמו גבנוניו' כלומר משיתערב הקמח יפה יפה ותעשה העיסה כמין גבנוניו' א"נ איפכא דר' הושעיה ס"ל דלא בעינן שיתערב כל הקמח כולו בהמים אלא משתעשה כמין גבנוניות בהמים: מה ופליג. ושואל הש"ס מה דעתיה דר' הושעיה אם פליג הוא אמתני' ומהדר דלא פליג אלא כאן להלכה כאן לד"ת במתני' מן התורה קאמר דמשתגלגל חייבת בחלה ור' הושעיה להלכה מדבריהם קאמר דמשתעשה גבנוניות במים כבר חלה עליה חיוב חלה מדבריהם". אמנם ק"ק, שכן במשנה נאמר שכשהיא נותנת את המים מגבהת חלתה, ואם החיוב רק מדרבנן, כיצד פוטר את החלה לאחר שתתגלגל.

ובגמרא מופיעות שתי דרשות שלכאורה סותרות "תני רבי יהודה בן בתירה אומר משתעשה מקרצות מקרצות. מה טעמא דרבי יודה בן בתירה [במדבר טו כ] כתרומת גורן כן תרימו אותה. מה תרומת גורן ניטלת מן הגמור אף זו ניטלת מן הגמור", כלומר החיוב בגלגול, ובהמשך "כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם". ואם הדרשות חולקות צ"ע איך חולק ר' יוחנן על ריב"ב (וכבר עמד על הסתירה בין הדרשות בת"ת במדבר טו כ הערה מז).

והדרשה השניה היא רק למ"ד החולק על ר"ע (הסובר שניתן להפריש קודם החיוב) ר' יוסי בשם ר"ש בן לקיש דרבי עקיבה היא. דתנינן תמן הנוטל חלה מן הקב רבי עקיבה אומר חלה

וחכמים אומרים אינה חלה. כלום א"ר עקיבה אלא לשעבר שמא בתחילה. והכא בתחילה נן קיימין. ר' יונה ר' חייה בשם ר"ש בן לקיש ירדו לה בשיטת ר"ע. א"ר יוחנן דברי הכל היא. כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריטתכם".

וצ"ל שההבנה הראשונית של הגמרא שהדרשה הראשונה היא לר"ע, ולכן ניתן להפריש לפני זמן החיוב, והוא בנתינת המים. אבל אח"כ הגמרא חוזרת בה, ומסביר ר' יוחנן, שיש שתי דרשות, הדרשה של ריב"ב, והדרשה השניה ואינן סותרות אלא משלימות. ולפ"ז התרוץ של כאן להלכה כאן לדבר תורה אינו נכון לר' יוחנן אלא רק לר' יוסי בשם ר"ל. ולפ"ז לר' יוסי אין שום חיוב קודם גלגול, אלא ניתן להפריש מדרבנן, ו"יורדים בשיטת ר"ע" ולכן אפשר להפריש מאז ניתנת המים.

אבל לדידן שלא ס"ל כר"ע ופוסקים כר' יוחנן, ישנן שתי דרשות, דרשה אחת על החיוב הגמור הנלמדת מגורן, ודרשה שניה ראשית עריטתכם המלמדת על הזמן שממנו ניתן להפריש מהתורה, ולכן גזרו חכמים שאין לאכול מזמן זה אכילת קבע, וכמו שגזרו במעשר, על הזמן שאפשר להפריש אף שאין חיוב. ולפי זה אם הוא דומה למעשרות קצת (משעת נתינת המים), יש לישב את דברי הפנ"מ ומה"פ, אך ק"ק על מש"כ הרא"ש, שאינו דומה למעשרות.

ולכן לר' יוסי אין שום איסור לאכול אפי' קבע לפני הגלגול, ומה שאמרה המשנה שאסור לאכול הוא רק לשיטת ר"ע שניתן להפריש, ולכן אסור לאכול שדומה למעשרות, שגזרו אכילת קבע בזמן שאפשר להפריש (לפ"ז אסור יהיה לאכול קבע אפי' בזמן שהוא קמה, וצ"ע), אבל כיון שאין פוסקים כמשנה זו, אין איסור לאכול קבע.

ולכן המפריש לאחר נתינת המים אין זה "לעבור על עיקר מצוה שבתורה" וכמ"ש הת"ת שם.

